

НИКОЛАЙ ГОГОЛ

МЪРТВИ ДУШИ

ПЕТЕРБУРГСКИ ПОВЕСТИ

Превод от руски
Димитър Подвързачов
Константин Константинов
Иван Добрев

Издателски редактор
Румен Леонидов

КОЛЕКЦИЯ „ВЪРХОВЕ“

1. ДЖЕЙМС ДЖОЙС ♦ Одисей
2. ХАНС ЯКОБ ГРИМЕЛСХАУЗЕН ♦ Приключенията на Симплицисимус
3. ДАНИЪЛ ДЕФО ♦ Животът и приключенията на Робинзон Крузо
4. АРТЪР КОНАН ДОЙЛ ♦ Три романа с Шерлок Холмс
5. ДЖОНАТАН СУИФТ ♦ Пътешествията на Гъливер
6. ЧАРЛС ДИКЕНС ♦ Големите надежди
7. ХЪРМАН МЕЛВИЛ ♦ Моби Дик
8. РОБЪРТ ЛУИС СТИВЪНСЪН ♦ Избрано
9. АЛФОНС ДОДЕ ♦ Дребосъчето
10. СТЕНДАЛ ♦ Червено и черно
11. АЛЕКСАНДЪР ДЮМА ♦ Граф Монте Кристо, т. 1 и 2
12. МАРК ТВЕН ♦ Принцът и просякът.
Приключенията на Хъкълбери Фин
13. ЕДГАР АЛАН ПО ♦ Историята на Артър Гордън Пим.
Гротески и арабески
14. ЧАРЛС ДИКЕНС ♦ Коледна песен
15. ДЖОВАНИ БОКАЧО ♦ Декамерон
16. ФРАНЦ КАФКА ♦ Процесът.
Присъдата. Новели и разкази
17. МИГЕЛ ДЕ СЕРВАНТЕС ♦ Знаменитият идалго дон Кихот
де Ла Манча, т. 1
18. РОБЕРТ ЩИЛМАРК ♦ Наследникът от Калкута

СЪДЪРЖАНИЕ

МЪРТВИ ДУШИ

превод Димитър Подвързачов
редактор Константин Константинов

МОЛБА ОТ АВТОРА КЪМ ЧИТАТЕЛЯ	9
------------------------------------	---

ТОМ ПЪРВИ

ГЛАВА I.....	15
ГЛАВА II	25
ГЛАВА III.....	43
ГЛАВА IV.....	61
ГЛАВА V.....	85
ГЛАВА VI.....	104
ГЛАВА VII	124
ГЛАВА VIII.....	141
ГЛАВА IX.....	160
ГЛАВА X.....	176
ГЛАВА XI.....	193

ТОМ ВТОРИ

ГЛАВА I.....	223
ГЛАВА II	247
ГЛАВА III.....	255
ГЛАВА IV	281
ЗАКЛЮЧИТЕЛНА ГЛАВА	296
ПРИЛОЖЕНИЯ	320

ПЕТЕРБУРГСКИ ПОВЕСТИ

превод Константин Константинов

НЕВСКИ ПРОСПЕКТ.....	359
ПОРТРЕТ	387
НОС.....	429
ШИНЕЛ.....	449
КАЛЯСКА	473
ЗАПИСКИ НА ЕДИН ЛУД.....	483

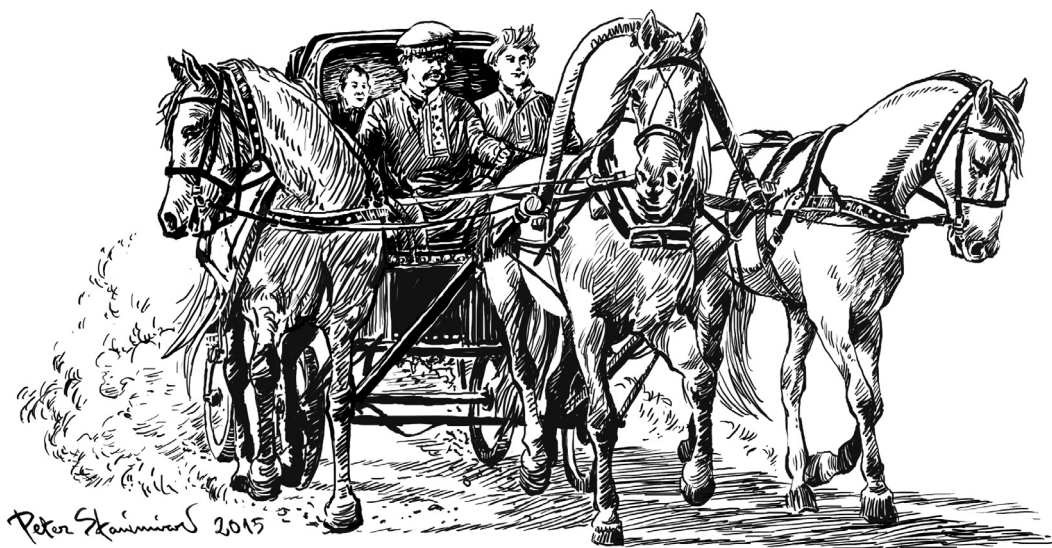
ИЗ „МИРГОРОД“

превод Иван Добрев

Вий.....	501
СТАРОВРЕМСКИ ПОМЕШЧИЦИ.....	533

МЪРТВИ ДУШИ

МОЛБА ОТ АВТОРА КЪМ ЧИТАТЕЛЯ¹

Който и да си ти, читателю мой, каквото и положение да заемаш, каквото и да е званието ти, удостоен с висок чин ли си, или човек от простото съсловие, ако Бог те е просветил с четмо и в ръцете ти е попаднала вече моята книга, моля те да ми помогнеш.

В книгата, която е пред теб, която навярно си прочел вече в първото ѝ издание, е изобразен човек, взет пак от нашата държава. Той обикаля нашата руска земя, среща се с хора от всякакви съсловия, от благородните до простите. Взет е главно, за да се покажат недостатъците и пороците на руския човек, а не достойнствата и добродетелите му, и всички хора, които са наоколо му, са взети също, за да се покажат нашите слабости и недостатъци; по-добрите хора и характери ще бъдат в другите части.

В тая книга много работи са описани погрешно, не така, както са и както наистина стават в руската земя, защото аз не съм могъл да науча всичко: човешкият живот не е достатъчен, та един човек да може да научи и стотната част от онова, което става в нашата земя. При това поради моята немарливост, незрялост и привързаност, станали са много всевъзможни грешки и пропуски, така че на всяка страница има какво да се поправи: моля те, читателю, да ме поправиш. Не пренебрегвай това!

Каквото и високо образование да имаш ти самият и какъвто и възвишен живот да водиш, и колкото и нищожна да ти се е видяла моята книга, и колкото и дребна работа да ти се стори да я поправиш и да пишеш бележки за нея – аз те моля да го направиш. А ти, читателю, с неголямо образование и от просто звание, не смятай,

¹ Това е предговорът на Н. В. Гогол към второто издание на първия том от „Мъртви души“. Лесно е да се види: написан е така, че е подходящ за която и да е книга на Негово Величество Гогол. – Б.изд.ред. (Неозначените бележки под линия са на преводача.)

че си толкова невежествен, та да не можеш да ме поучиш за нещо. Всеки човек, който е живял и видял света и се е срещал с хора, забелязва нещо, което друг не е забелязал, и научава нещо, каквото другите не знаят.. Затова не ме лишавай от бележките си: не е възможно да не намериш да кажеш нещо по повод някое място в цялата книга, стига само да я прочетеш внимателно.

Колко хубаво би било например, ако поне един от онези, които са богати с опит и познаване на живота и познават средата на хората, които съм описал, би направил бележките си по цялата книга, без да пропусне дори страница от нея, и би почнал да я чете само като вземе перо в ръка и сложи пред себе си хартия за писане, и след прочитането на няколко страници би си припомнил целия свой живот и живота на всички хора, с които се е срещал, и всички случки, станали пред очите му, и всичко, каквото лично е видял или е чул от друго, което прилича на изобразеното в моята книга или пък противоположно нему, би описал всичко това точно в такъв вид, в какъвто се е явило то в паметта му, и би пращал всеки лист, щом бъде изпълнен, докато прати по този начин цялата книга.

Каква грамадна услуга би оказал той! Той не бива да се безпокои за стила или красотата на изразите; въпросът е за делото и за верността на делото, а не за стила. Няма защо също така да се стеснява пред мен, ако би му се поискало да ме укори или да ми се скара, или да ми посочи вредата, която вместо полза съм причинил с необмислено и невярно изобразяване на каквото и да било. За всичко ще му бъде благодарен.

Добре би било също така, ако би се намерил някой от висшето съсловие, отделен чрез всичко и чрез самия живот и образванието си от оня кръг хора, който е изобразен в моята книга, но затова пък познаващ живота на съсловието, в което той самият живее, и би се решил по същия начин да прочете отново книгата ми и мислено да си спомни всички хора от висшето съсловие, с които се е срещал през живота си, и да се взре внимателно и види дали няма някаква прилика между тия съсловия и дали не се повтаря понякога във висшето общество същото, което става в низшето?

И да опише всичко, каквото му дойде на ум по тоя повод, тоест всяка случка от висшето общество, която потвърждава или опровергава това, как тя е станала пред очите му, без да пропуска нито хората с техните нрави, склонности и навици, нито заобикалящите ги бездушни предмети, от облеклото до мебелите и стените на къщите, в които те живеят. Аз трябва да познавам това съсловие, което е цветът на народа. Не мога да издам последните томове от книгата си, докато не изуча що-годе руския живот от всичките му страни – макар дотолкова, доколкото ми е необходимо да го познавам за книгата си.

Не би било зле също така, ако някоя, който е надарен със способността да си въобразява или да си представя живо разните положения на хората и да ги прослед-

дява мислено в разни поприща, с една дума, който е способен да се задълбочава в мисълта на всеки четен от него автор или да я развива, би проследил внимателно всяко лице, описано в моята книга, и би ми казал как трябва то да постъпва в тия и тия случаи, какво трябва да се случи с него по-нататък, ако се съди по началото, какви нови обстоятелства могат да се явят пред него и какво би било добре да се добави към описаното вече от мен: бих искал да взема всичко това предвид, когато последва ново издание на тая книга в друг и по-добър вид.

За едно нещо много моля оногова, който би искал да ме снабди с бележките си да не мисли, когато пише, че ги пише за човек, равен нему по образование, който има еднакви с него вкусове и мисли и може да съобрази много работи самичък без обяснение; вместо това нека си въобразява, че пред него стои човек, много по-необразован от него, не учил почти нищо.

Най-добре дори да си представи вместо мен някой селски дивак, който е прекарал целия си живот в затънтена провинция, комуто трябва да се дава най-подробно обяснение за всяко обстоятелство и да се говори с прости думи, като на дете, като внимава всяка минута да не употребява изрази, които са над разбирането на детето. Ако она, който почне да прави бележки за моята книга, постоянно има предвид това, неговите бележки ще станат значителни и по-интересни, отколкото той сам мисли, а на мен ще принесе истинска полза.

И тъй, ако се случи моята сърдечна молба да бъде зачетена от читателите ми и между тях се намерят наистина такива добри души, които биха поискали да направят всичко тъй, както аз искам, ето как могат да ми пратят бележките си: като направят отначало пакет на мое име, да завият сетне и друг пакет или на името на ректора на Санктпетербургския университет, негово превъзходителство Пьотър Александрович Плетньов, като го адресират направо в Санктпетербургския университет; или на името на професора на Московския университет, негово високо-родие Степан Петрович Шевирьов, като го адресират в Московския университет – в зависимост от това кой град им е по-близко.

Моля всички сътрудници на списания и изобщо литератори (като им благодаря искрено за предишните им отзиви за моята книга, които въпреки известна неумереност и увлечения, присъщи на човека, все пак принесоха голяма полза както на ума, така и на душата ми) да не ме лишат и тоя път от бележките си. Искрено ги уверявам, че ще приема с благодарност всичко, каквото кажат за мое просветяване или поучение.

Николай Василевич Гогол

ТОМ ПЪРВИ

ГЛАВА I

 През портите на един хотел в губерния град NN влезе доста хубава пружинена бричка, с каквито пътуват ергени: бивши подполковници, щабскапитани, помешчици, които имат около стотина души селяни – с една дума, всички, на които казват господари от средна ръка. В бричката седеше един господин, не хубавец, но не и с лоша външност – нито много пълен, нито много слаб; не можеше да се каже, че беше стар, ала не беше и твърде млад. Пристигането му не произведе в града абсолютно никакъв отзвук и не бе придружено с нищо особено; само двама mužiци, които бяха застанали до вратата на отсрещната кръчма, направиха някои забележки, които собствено се отнасяха повече до екипажа, отколкото до пътника. „Я гледай ти – каза единият на другия – какво колело! Какво мислиш: ще може ли да стигне това колело, да речем, до Москва, или не ще може?“ – „Ще стигне“ – отговори другият. „Ама до Казан май не ще може стигна, чини ми се?“ – „До Казан не може стигна“ – отговори другият. С това разговорът се свърши. И още едно – когато бричката приближаваше хотела, на улицата се случи един млад момък с бели ленени панталони, твърде тесни и къси, във фрак, с претенция да бъде по модата, изпод който се виждаше нагръдник, застегнат от тулска карфица с бронзово пищовче. Момъкът се обърна назад, изгледа екипажа, задържа с ръка фуражката, която насмалко щеше да хвъркне от вятъра, и тръгна пак по пътя си.

Когато екипажът влезе в двора на хотела, пътникът бе посрещнат от трактирния слуга или половоя, както ги викат в руските трактири, жив и врътлив до такава степен, че човек не можеше дори да види добре какво му е лицето. Той отърча пъргаво с кърпа в ръка, сам той дългурест и с дълъг бял памучен сюртук, яката на който стигаше едва ли не до самия му тил – разтърси коси и поведе бързо госта горе надлъж по целия дървен чардак да му покаже изпратената му от бога стая за почивка. Стаята беше от известен род стаи, защото и хотелът беше също от извес-

тен род, т.е. именно такъв, каквито биват хотелите в губернките градове, дето за две рубли на денонощие пътниците получават стая за спане заедно с хлебарките ѝ, които надничат като сушени сливи от всички кътове, и с врата към съседното помещение, винаги препречена със скрин, дето се е натъкмил някой съсед, мълчалив и спокоен, ала извънредно любопитен човек, който се интересува да знае всички подробности за новодошлия пътник. Външното лице на хотела отговаряше на вътрешността му: той беше много дълъг, на два етаж; долният етаж не беше измазан, а беше оставен с тъмночервени тухли, потъмнели още повече от острите промени на времето и измърсени вече от само себе си; горният етаж беше боядисан с вечната жълта боя; долу се намираха дюкянчета с хамути, въжа и дървени халки за ремъци. В едно от тия дюкянчета – което беше на ъгъла или по-точно в един прозорец, се поместваше продавач на гореща медовина със самовар от червен бакър и с лице също така червено като самовара и отдалеко можеше да се помисли, че на прозореца стоят два самовара, ако единият самовар не беше с черна като смола брада.

Докато новодошлият господин разглеждаше стаята си, внесоха багажа му: най-първо един куфар от бяла кожа, малко поизтърган, което показваше, че не му е първица да пътува. Куфара внесоха коларят Селифан, един нисичък човек с кожухче, и лакеят Петрушка, около трийсетгодишен момък с широк износен сюртук, взет, както изглеждаше, от господаревия гръб, момък малко суров наглед, с твърде дебели бърни и едър нос. Подир куфара внесоха едно малко ковчеже от червено дърво с преградки от карелска бреза, калъпи за обуца и загъната в синя хартия пържена кокошка. Когато всичко това беше внесено, коларят Селифан отиде в обора да нагласи конете, а лакеят Петрушка почна да се настанява в малкото антре, един твърде тъмен коптор, дето вече беше успял да донесе шинела си и заедно с него някаква своя миризма, която лъхаше също така и от внесения след това чувал с разни лакейски тоалети. В тоя коптор той нагласи до стената тесничък триножен креват и го постла с едно мъничко подобие на дюшек, смачкан и плосък като млин и също тъй омазан може би, който бе сполучил да изпроси от хотелджията.

Докато слугите шетаха и нареждаха, господарят отиде в общия салон. Какви биват тия общи салони – всеки пътник знае много добре: същите стени, боядисани с блажни бои, потъмнели горе от пушека на лулите и лъснати долу от гърбовете на разни пътници, а най-вече от тъдявашните търговци, защото в пазарни дни тук дохождаха по шест-седем търговци да изпиват своите традиционни два чая; същият окаден таван; същият окаден полилей с множество висещи стъкълца, които подскачаха и звънтяха всеки път, когато половоят тичаше по изжулената мушама, като помахваше пъргаво подноса, върху който бяха наредени сума чаени чаши като птици на морски бряг: същите картини по цялата стена, нарисувани с маслени

бои; с една дума, същото каквото и навсякъде; само с тая разлика, че на една картина бе изобразена нимфа с такива огромни гърди, каквито читателят сигурно не е виждал. Подобна игра на природата обаче се случва по разни исторически картини, незнайно кога, откъде и от кого донесени у нас в Русия, по някой път дори и от нашите велможи, любители на изкуствата, които ги накупват в Италия по съветите на своите колари. Пътникът сне фуражката си и отмота от шията си вълненото пъстроцветно шалче, каквото на женените мъже приготвя със собствените ръце съпругата, като ги снабдява с прилични наставления как да се увиват, а на ергените не мога да кажа сигурно кой им го дава, Господ знае: аз никога не съм носил такива шалчета. Като отви шалчето, господинът поръча да му донесат обяд. Докато му донасяха разни обикновени в трактирите ястия, като: шчи¹ с точен млин, нарочно пазени за пътниците в продължение на няколко седмици, мозък с грах, наденички със зеле, пържена кокошка, кисели краставички и вечната точена сладка баница, винаги готова за услуга на гостите – докато му донасяха всичко това и претоплено, и просто студено, той накара слугата или половоя да му разказва различни глупости, като кой е държал по-преди трактира и кой сега и много ли приход донася, и голям подлец ли е господарят му, на което половоят както обикновено отговори: „О, да, господине, голям мошеник!“ Както в просветена Европа, тъй и в просветена Русия сега има твърде много почтени хора, които не могат да похапнат в трактир, без да поприказват със слугата, а понякога дори и да се пошегуват весело с него. Ала гостът задаваше не само празни въпроси, той с извънредна точност разпита кой е губернатор на града, кой е председател на палатата², кой е прокурор, накъсо – не пропусна нито един значителен чиновник, но с още по-голяма точност, ако не дори и с участие, разпита за всички значителни помешчици, кой колко души селяни има, колко далече от града живее, дори какъв характер има и често ли дохожда в града, разпита грижливо за състоянието на този край, нямало ли е някакви болести в тяхната губерния – епидемични огненици, някакви убийствени трески, шарки и други такива, и за всичко разпита тъй подробно и с такава точност, което показваше нещо повече от едно просто любопитство. В своето държание господинът имаше нещо солидно и се секнеше извънредно гръмовито. Не се знае как правеше това, ала носът му звучеше като тръба. Това достойнство, наглед съвсем невинно, му спечели обаче голямо уважение от страна на трактирния слуга, тъй че всеки път, когато чуваше тоя звук, той разтърсваше коси, изопваше се почитателно и като навеждаше отвисоко глава, попитваше: „Нещо да ви трябва?“

¹ Супа от зеле. – Б.р.

² Тъй са се наричали някои държавни (съдебни, финансови, административни и др.) учреждения. – Б.р.

След обяда господинът изпи чаша кафе и седна на канапето, като си подложи на гърба възглавка, която в руските трактири наместо с мека вълна натъпкват с нещо, много прилично ако на тухла или камък.. Сега той почна да се прозява и каза да го отведат в стаята му, дето полегна и спа два часа. Като стана, написа на късче хартия – по молбата на трактирния слуга – своя чин, име и фамилия, за да съобщи това, дето трябва, в полицията. На хартията половоят, докато слизаше по стълбата, прочете, като сричаше, следното; „Колежки съветник¹ Павел Иванович Чичиков, помешчик, пътува по своя работа.“ Когато слугата все още сричаше записката, самият Павел Иванович Чичиков излезе да разгледа града, от който остана, както изглеждаше, доволен, защото намери, че градът съвсем не отстъпва на другите губернтски градове: силно беше в очи жълтата боя на зиданите къщи и скромно се тъмнееше сивата – на дървените. Къщите бяха от един, два и един и половина етажа с вечната надстройка в средата, твърде гиздава според мнението на губернтските архитекти. На места тия къщи изглеждаха изгубени посред широка като поле улица и безкрайни дървени стобори; на места се сгъстяваха на купчина и тук се забелязваше повече движение на хора и оживление. Срещаха се почти измити от дъжда дюкянски надписи с гевречета и обуца, тук-там с нарисувани сини панталони и с името на някой си Аршавски шивач, някъде шапкарски магазин с фуражки и надпис: „Чуждестранец Василий Федоров“; някъде нарисуван билиард с двама играчи във фракове, с каквито у нас по театрите се обличат гостите, които излизат на сцената в последното действие. Играчите бяха изобразени с прицелни щеки, с позивити назад ръце и с изкривени нозе, току-що направили във въздуха балетен скок. Под всичко това беше написано: „Ето заведението.“ Тук-там, просто на улицата, имаше маси с лешници, сапуни и сладкиши, прилични на сапуни: някъде гостилничка с нарисувана дебела риба и забодена в нея вилица. Но най-често се срещаха потъмнели двуглави държавни орли, заменени вече с лаконичния надпис: „Питиепродавница“. Настилката на улицата беше навред развалена. Той намина и в градската градина, която се състоеше от тънички, жилави дръвчета, с подпорки отдолу във вид на триъгълници, твърде гиздаво боядисани със зелена блажна боя. И макар че тия дръвчета не бяха по-високи от тръстика, за тях бе казано във вестниците, когато описваха една илюминация, че градът ни се украси, благодарение грижите на градоначалника, с градина, състояща се от сенчести, широко разклонени дървета, които дават прохлада в знойни дни, и че при това беше твърде мило да гледа човек как сърцата на гражданите трептяха от изблик на благодарност и струяха потоци сълзи в знак на признателност към господин градоначалника. След

¹ Граждански чин 6-и клас (на основание таблицата за ранговете, чиновниците се делели на 14 класа).

като разпита подробно постовия стражар отде може да се иде по-скоро, ако по-трябва, до катедралната църква, до държавните учреждения, до губернаторския дом, той отиде да види реката, която течеше посред града; пътем откъсна прикования на един стълб афиш, за да го прочете по-добре, когато се завърне в хотела, изгледа внимателно минаващата по дървения тротоар дама с приятна външност, подир която вървеше едно момченце във военна ливрея с вързопче в ръце, и като обгърна още един път всичко с очи, сякаш за да запомни хубаво положението на мястото, тръгна за хотела и се качи право в своята стая, подкрепян леко по стълбата от трактирния слуга. Като се напи с чай, той седна пред масата, поръча да му донесат свещ, извади от джоба афиша, доближи го до свещта и почна да чете, примижавайки малко с дясното си око. Ала в афиша нямаше кой знае какви забележителни неща: даваше се драма от Коцебу,¹ в която роля играеше Попльовин, Кора – госпожица Зяблова, а другите лица бяха още по-малко бележити, обаче той ги прочете всички, стигна дори до цената на партера и узна, че афишът бил напечатан в печатницата на губернската управа; после го обърна на другата страна да види дали няма и там нещо, но като не намери нищо, потърка очи, сгъна го грижливо и го сложи в своето ковчеже, дето имаше обичай да туря всичко, каквото му попаднеше. Денят комай завърши с порция телешко студено, бутилка резлив касис и дълбок сън с хъркане като помпа, пусната с пълна пара, както се изразяват на някой места в широката руска държава. Целият следващ ден бе посветен на визити. Гостът тръгна да направи визити на всичките градски сановници. Отиде у губернатора да поднесе почитанията си, който излезе, че прилича на Чичиков, беше ни пълен, ни тънък, имаше на шията си „Ана“ и дори се разправяше, че бил представен за звезда²; инак беше голям добряк и дори понякога сам взеше на тюл. После отиде у вицегубернатора, после у прокурора, у председателя на палатата, у полицейския началник, у прекупчика на ракията, у управителя на държавните фабрики... Съжалявам, че ми е малко трудно да си спомни всички силни на деня, но доста е да кажа, че гостът прояви необикновена дейност относно визитите: той отиде да засвидетелства почитта си дори на инспектора на санитарната управа и на градския архитект. И после дълго седя пак в бричката, като си припомняше кому още остава да направи визита, ала в града нямаше вече други чиновници. В разговорите си с тия властници той много изкусно умееше да поласкае всекиго. На губернатора каза някак пътем, че в губернията му човек влизал като в рай, пътищата навред били кадифени и че ония правителства, които назначават такива мъдри сановни-

¹ Една от многобройните пиеси на немския драматург Август Коцебу (1761–1819).

² „Св. Ана“ е орден 2-ра степен, който се носел на врата; звезда – орден „Станислав“ 1-ва степен.

ци, са достойни за голяма похвала. На полицейския началник каза нещо много ласкателно относно градската стража; а в разговорите си с вицегубернатора и с председателя на палатата, които бяха още само статски съветници¹ каза дори погрешно два пъти „ваше превъзходителство“, което много им се хареса. Последница от всичко това беше, че губернаторът го покани да заповяда у него още същия ден на домашна вечеринка, другите чиновници също го поканиха от своя страна кой на обяд, кой на бостанче, кой на чаша чай.

За себе си гостът, както изглеждаше, избягваше да говори много, ако пък говореше, то с някакви общи думи, с видима скромност и в такива случай приказките му приемаха малко книжни обрати, че той бил незначителен червей на тоя свят и недостоен да се грижат много за него, че бил изпитал много в своя живот, пострадал на служба за права Бога, имал много неприятности, които застрашавали дори живота му, че сега, желяйки да се успокои, търси да си избере най-последно място за живеене и че като стигнал в тоя град, сметнал за положителен дълг да засвидетелства почитта си на първите му чиновници. Ето всичко, що научиха в града за това ново лице, което много скоро след това не изпусна случая да се покаже на губернаторската вечеринка. Приготовленията му за тая вечеринка заеха повече от два часа време и тук гостът показва такава внимателност към тоалета, каквато дори рядко можеше да се види. Подир кратък следобеден сън той поиска да се измие и дълго търка със сапун двете си бузи, натиснати отвътре с езика; после взе от рамото на трактирния слуга кърпата и избърса с нея пълното си лице от всички страни, почвайки иззад ушите, като пръхна преди това два пъти в самото лице на трактирния слуга. Сетне тури пред огледалото нагръдника си, изскубна щръкналите от носа две косъмчета и непосредствено след това се изкуми във фрак с боровинков цвят на ситни точици. Така облечен, той се понесе със собствения си екипаж по безкрайно широките улици, озарени от немощното осветление на прозорците, които се мяркаха тук-там. Впрочем губернаторският дом беше осветен дори като за бал; каляски с фенери, двама стражари пред парадния вход, фореиторски² викове надалече – с една дума, всичко както му е редът. Като влезе в салона, Чичиков трябваше да зажуми за минута, защото блясъкът от свещите, лампите и дамските рокали беше страшен. Всичко беше заляно със светлина. Черни фракове се мяркаха и летяха поединично и на купчини ту тук, ту там, както летят мухи връз бяла сияеща рафинирана захар през горещо юлско лято, когато някоя стара икономка я счупи и дели на бляскави късчета пред отворен прозорец, всички деца гледат, натрупани нао-

¹ Чиновник от 5 клас.

² Фореитор: кочияш, яздец единия от първите два коня, когато има впрегнати няколко чифта коне.

коло, следейки любопитно движенията на коравите ѝ ръце, които вдигат чука, а въздушни ескадрони мухи, понесени от лекия въздух, се втурват смело като пълни господари и възползвани от полуслепотата на бабичката и от слънцето, което безпокои очите ѝ, облепват сладките късчета, къде поотделно, къде на гъсти купчини. Наситени от богатото лято, което и без това на всяка крачка им предлага сладки гозби, те са долетели съвсем не с цел да ядат, а само да се покажат, да се поразходят насам-натам по захарната купчина, да потъркат едно о друго задните или предните си крачета или да се почешат с тях под крилцата, или пък, като протегнат предните си крака, да ги потъркат над главата си, да се връцнат назад и пак да прилетят в нови досадни ескадрони.

Докато се озърне, Чичиков вече бе уловен подръка от губернатора, който тук-такси го представи на губернаторшата. Гостът и тук не се посрами: той каза някакъв комплимент, твърде подходящ за човек на средни години, с чин не много голям и не много малък. Когато съставилите се танцуващи двойки притиснаха всички към стената, той с ръце отзад ги гледа около две минути твърде внимателно. Много дами бяха хубаво облечени и по модата, други бяха облечени с каквото бог дал в губерния град. Мъжете тук, както и навсякъде, бяха два вида: едни тънички, които току се увиваха около дамите; някои от тях бяха такива, че човек мъчно можеше да ги отличи от петербургските, имаха също тъй много чисто, грижливо и с вкус вчесани бакенбарди или просто благовидни, много гладко обръснати лица, също тъй говореха френски и също тъй размиваха дамите, както и в Петербург. Другият род мъже бяха пълните или такива като Чичиков, тоест не дотам дебели, ала не и тънки. Те, напротив, гледаха изкриво и отбягваха дамите и току поглеждаха встрани дали губернаторският слуга не натъкмява някъде зелена маса за вист. Лицата им бяха пълни и обли, някои имаха дори брадавки, а някои бяха и сипаничави; не носеха косата си нито вчесана на перчем, нито на къдрици, нито на „дявол да ме вземе“, както викат французите; косата им беше или ниско остригана, или мазно загладена, а чертите на лицата им бяха позакръглени и здрави: това бяха почтените чиновници в града. Уви! На тоя свят дебелият по-добре от тънките умеят да нагаждат своите работи. Тънките служат повече за особени поръчки или само се числят на такива служби и миткат насам-натам; съществуването им е много леко, въздушно и съвсем несигурно. Пълните пък никога не заемат второстепенни места, а все първи, и щом веднъж седнат някъде, ще заседнат надеждно и здраво, тъй че поскоро мястото ще затреци и ще се огъне под тях, но те няма да изхвъркнат. Те не обичат външния блясък; техният фрак не е тъй сърчно скроен, както на тънките, затова пък в ковчежетата им – благодат божия. На тънкия за три години не му остава ни една крепостна душа незаложена в заложната банка; а у дебелия – току-виж изникнали някъде покрай града друга къща, купена на името на жената, после на

другия край друга къща, после близо до града – махала, а после и цяло село с всичките му имоти. Най-сетне пълният, след като послужи на Бога и царя и спечели всеобщо уважение, напуска службата, прибира се, става руски помешчик, славен руски благородник, гостолобец и живее – и хубаво живее. А подир него тънките наследници пропиляват, по руски обичай, с вратоломна бързина цялото бащино имане. Не може да се крие, че почти такъв вид размишления занимаваха Чичиков в туй време, когато разглеждаше обществото, и като последица от това бе, че той най-после се присъедини към пълните, дето срещна все познати лица: прокурора с твърде черни и гъсти вежди и с малко намигащо ляво око, тъй че сякаш думаше: „Хайде, драги, в другата стая, там ще ти кажа нещо“ – човек впрочем сериозен и мълчалив; началника на пощата, нисичък човек, но духовит и философ; председателя на палатата, твърде разсъдителен и любезен човек, и всички го приветстваха като стар познайник, на което Чичиков се покланяше малко на една страна, ала не без удоволствие. Веднага той се запозна с твърде любезния и учтив помешчик Манилов и с малко недодялания наглед Собакевич, който още от първи път настъпи крака му, като каза: „Моля, извинете.“ Веднага му пъкнаха в ръцете една карта за вист, която той прие със също такъв вежлив поклон. Седнаха на зелената маса и вече не станаха до вечеря. Всички разговори се прекратиха съвсем, както става всякога, когато хората се залавят най-после за сериозна работа. Макар че началникът на пощата беше много приказлив, ала и той, щом улови в ръце картите, тутакси изобрази мислеца физиономия, покри с долната си устна с горната и запази това положение през цялото време на играта. Когато излизаше с фигура, той удряше силно масата с ръка и казваше, ако беше дама: „Хайде, дърта попадийо!“ Ако беше пък поп: „Хайде, тамбовски мужик!“ А председателят току бърбеше: „Аз него по мустаците! Аз нея по мустаците!“ Понякога, като удряха картите по масата, изхвъркваха изрази. „Е, то се е видяло, като няма с какво, с каро ще захванем!“ или пък просто възклицанията: „Купи! Купите! Пикенция!“ или „Пикендрас! Пичурушчух! Пичура!“, или просто „Пичук!“ – имена, с които бяха кръстили в своята компания боите. Когато свършваха една игра, те спореха, както се полага, доста високо. Нашият гост също спореше, ала някак извънредно изкусно, тъй че всички виждаха: спори, ала приятно спори. Той никога не казваше „вие играхте“, а „вие благоволихте да играете“; „аз имах чест да покрия вашата двойка“ и др.т. За да накара по-лесно своите противници да се съгласят за каквото и да е, той всеки път предлагаше на всички сребърната си емфиена кутия с емайл, на дъното на която забелязваха две теменужки, турени за миризма. Вниманието на госта бе заето особено от помешчиците Манилов и Собакевич, за които се спомена по-горе. Той тозчас събра сведения за тях, като още там повика малко по-настрана председателя и началника на пощата. Няколкото въпроса, които им зададе, показаха у госта не

само любознателност, но и солидност; защото преди всичко той разпита по колко души селяни има всеки от тях и в какво положение се намират техните имена, а след туй вече поиска да узнае как ги викат по име и по баща. В късо време той успя съвсем да ги омае. Помешчикът Манилов, още съвсем не в напреднала възраст човек, който имаше сладки като захар очи и всеки път, когато се смееше, замижаваше, беше залудял по него. Той твърде дълго стиска ръката му и убедително го моли да му направи чест със своето посещение в село, което, според думите му, било само на петнадесет версти от градската бариера. На което Чичиков с твърде вежливо извеждане на главата, искрено стискане на ръката отговори, че не само на драго сърце е готов да направи това, но дори ще го смята за най-свещен дълг. Собакевич също му каза малко лаконично: „И у мене, моля“, като направи реверанс чрез провлачване на крак, обут с чизма от такъв исполински размер, за която надали може да се намери съответна нога, особено в сегашно време, когато вече и в Русия богатирирете почват да изчезват.

На другия ден Чичиков отиде на обяд и вечеря в полицейския началник, дето от три часа следобед заседнаха на вист и играха чак до два часа през нощта. Там, между другото, той се запозна с помешчика Ноздрев, около трийсетгодишен мъж, отворен човек, който след три-четири думи започна да му говори на „ти“. Ноздрев беше на „ти“ и с полицейския началник и прокурора и се отнасяше приятелски с тях: но когато седнаха да играят на големи суми, полицейският началник и прокурорът извънредно внимателно преглеждаха картите, които имаше, и следяха почти всяка карта, с която той излизаше. На следния ден Чичиков прекара вечерта у председателя на палатата, който приемаше в малко омазан халат гостите си, между които имаше две дами. После ходи на вечеря у вицегубернатора, на голям обяд – у прекупчика, на малък обяд – у прокурора, който впрочем струваше за голям, на следчерковна закуска, дадена от кмета, която също струваше за цял обяд. Накъсо казано, ни един час не се случваше да остане у дома си и в хотела се връщаше само за да спи. Гостът умееше във всичко да бъде някак на мястото си и се показва като опитен светски човек. За каквото и да почват разговор, той винаги умееше да го поддържа: ако беше дума за конски завод – той говореше и за конски завод; ако приказваха за хубави кучета, и тук правеше твърде сериозни бележки: когато разговаряха за някое следствие, извършено от държавната палата – той показваше, че не са му непознати и съдийските фокуси; ако разсъждаваха за билиардната игра – и за билиардната игра не грешеше, ако приказваха за добродетели – разсъждаваше и за добродетелите много хубаво, дори със сълзи на очи; за това как се прави горещо вино – и от горещо вино разбираше; за митническите надзиратели и чиновници – и за тях съдеше тъй, като че сам беше чиновник и надзирател. Но забележително е, че на всичко това той умееше да придава някаква сериозност, умееше да се

държи добре. Говореше нито високо, нито тихо, а съвсем тъй както трябва. С една дума, както и да го обърнеш, той беше твърде приличен човек. Всичките чиновници бяха доволни от пристигането на новото лице. Губернаторът се изказа, че той е благонамерен човек; прокурорът – че е сериозен човек; жандармският полковник каза, че е учен човек; председателят на палатата – че е знаещ и почтен човек; полицейският началник – че е почтен и любезен човек; жената на полицейския началник – че е прелюбезен човек. Дори и самият Собакевич, който рядко се отзоваваше за добрите качества на някого, когато се завърна доста късно от града и се съблече съвсем, и легна на кревата до мършавата си жена, каза ѝ: „Аз, душке, бях у губернатора на вечеря, а обядвах у полицейския началник и се запознах с колежкия съветник Павел Иванович Чичиков: един преприятен човек!“ На което съпругата му отговори: „Хм!“ – и го блъсна с крак.

Такова твърде похвално мнение се състави за госта в града и то трая дотогава, докато една странна особеност и едно начинание на госта или, както казват в провинцията, един пасаж¹, за който читателят скоро ще узнае, не докара в пълно недоумение почти целия град.

¹ Произшествие.